

Budapesti Levéltári Mozaikok

2020/14. szám (régi sorozat 16. szám)

DOI: [10.56045/BLM.2020.14](https://doi.org/10.56045/BLM.2020.14)

ISSN: 2939-6921

URL: <http://leveltarimozaikok.bparchiv.hu/2021/12/14/leveltari-mozaikok-16/>

FEHÉR CSABA

**A Prágai Tavasz elfojtása a BRFK
jelentések tükrében, avagy
*„Ruszkik, menjetek haza Cseszkóból!”***

1968. augusztus 21-én lépték át a csehszlovák határt a Varsói Szerződés öt tagállamának – köztük Magyarország – hadseregei, hogy véget vessenek az Alexander Dubček névvel fémjelzett ún. Prágai Tavasznak. A cikk a BRFK korabeli hangulatjelentései alapján mutatja be, hogyan reagált az utca embere a váratlan hírre, valamint hogyan változott a napok folyamán a közhangulat. A magyar katonai jelenlét teljes hírzárlat mellett zajlott, mégis szivárogtak ki hírek, melyek a közvéleményt megdöbbenítették.

Kulcsszavak: *1968, Prága, szocializmus, Varsói Szerződés, hangulatjelentés, BRFK, Alexander Dubček*

A Varsói Szerződés öt tagállamának hadseregei – köztük Magyarország – 1968. augusztus 21-re virradóra lépték át a csehszlovák határt, hogy erőszakkal vessenek véget az Alexander Dubček kommunista pártfőtitkár nevével fémjelzett reformfolyamatnak, az ún. Prágai Tavasznak. A baráti szocialista ország lerohanása és megszállása magyar szempontból azért is volt kényes, mert Kádár János a megelőző napokban még tárgyalásokat folytatott Dubčekkel. Nem csoda, hogy a magyar katonai jelenlét teljes hírzárlat mellett zajlott, ennek ellenére mégiscsak kiszivárgott az események híre. Az első tudósítások augusztus 22-én jelentek meg a hivatalos sajtóban, amelyek baráti segítségnyújtásról szóltak. A közvéleményt érthetően meglepték és megdöbbentették a történetek.

BUDAPESTI RENDŐRFŐKAPITÁNYSÁG
BÜNGYI TÁJÉKOZTATÓ ÉS NYILVANTARTÓ OSZTÁLY

SAJOGORUAN TITKOS!

30. J E L E N T É S

a csehszlovák eseményekkel kapcsolatos információ-
okról és h a n g u l a t r ó l

- XX., Ságvári E.u. és Dózsa Gy.u. sarkán lévő Italtolt ffi. WC-jének falára a mai napon ismeretlen tettes kb. 3-4 dm-es betűkkel grafit ceruzával az alábbi szöveget írta:
"Ruszkik menetek haza Csaszakóból!"
[redacted] az üzlet vezetőjén szöveget azonnal letöröltette, majd utána értesítette a rendőrséget, a jelentés utban van a Politikai Osztály felé.
- VI., Rendőrkapitányság a BTK.127.§-ba Utköző, izgatás büntette miatt őrizetbe vette és eljárást indított [redacted], büntetett előéletű [redacted] alatti lakos/ ellen. Nevezett a Paulai u.14. sz. alatt lévő Italtoltban, ittas állapotban több személy előtt a Magyar Népköztársaság Államrendjének Alapintézménye ellen gyűlölet keltésére alkalmas kijelentéseket tett.
- VIII., Rendőrkapitányság a BTK.127.§-ba Utköző izgatás büntette miatt őrizetbevétel mellett eljárást indított [redacted], büntetett két esetben izgatás miatt. [redacted] alatti lakos ellen, mert a fenti cím alatt lévő munkásszálláson több személy jelenlétében ittas állapotban a Magyar Népköztársaság, államrendje ellen gyűlöletkeltésére alkalmas kijelentéseket tett.
- VIII., Rendőrkapitányság Btk. 127.§-ba Utköző izgatás büntette miatt őrizetbevétel mellett eljárást indított [redacted], büntet- len [redacted] alatti lakos ellen, mert a Keleti Pu-on lévő sötétben több személyjelenlétében ittas állapotban drasztikus szavakkal kommunistaellenes kijelenéseket tett.

Egyéb esemény, vagy híryanag sem a Központi szervektől, sem a kerületi kapitányságoktól nem érkezett.

B u d a p e s t , 1968. szeptember 21.

334
Nytsz. 90/322/1968.
Felterj.:Bü.II.Helyettes
BRFK.Politikai Osztály Vez.
Kapja: Irattár!

Dr. Bodor Endre
/ : Dr. Bodor Endre r.alez.,
osztályvezető

1. kép. 30. sz. jelentés, 1968. szeptember 21. (BFL VI.14.a.)

A Budapesti Rendőr-főkapitányság (BRFK) a megszállás napjairól összefoglaló információs és hangulatjelentéseket állított össze. Jelen írásban ezt a forráscsoportot mutatom

be és azt próbálom megragadni, hogy milyen hírek jutottak el az utca emberéhez, a különböző társadalmi csoportokhoz, a budapestiekhez. Hogyan viselkedtek a rendőri erők és milyen információkat kaptak ügynökeiktől? Milyen információs útvonalakon futottak be a hírek, kik voltak a hírforrások? Hogyan értékelték az eseményeket a fővárosban, és következményei milyen hatást fejtettek ki a mindennapi életre?¹

Milyen hivatalos és nem hivatalos előjelek jövendőlték meg az események bekövetkezését? A közvélemény nyugtalankodott a Csehszlovákiában zajló változások miatt. A kulisszák mögött pedig már folytak a katonai előkészületek. A tanácstalanság és a tények sajátosan tükröződnek a „Gabi” fedőnevű ügynök jelentésében (1968. augusztus 10.). „Gabi” az Aszfaltútépítő Vállalat sofőrjére hivatkozik, aki a rádióból hallotta, hogy a szovjeteket kitelepítik Csehszlovákiából, a csehszlovák hadsereg pedig felvonul a Szovjetunióval közös határra. Ezután a következtetése: rövidesen háború várható, sorra szűnnek meg a kapcsolatok a szocialista államok és a Szovjetunió között és rövidesen Magyarország is ezt fogja tenni!

A BRFK jelentések megszervezése és rendszere

A BRFK a megszállás napjaiban összefoglaló információs és hangulatjelentéseket állított össze, amelyek az augusztus 21. és szeptember 21. közötti időszakról tudósítanak, az alábbi témakörök szerinti bontásban: operatív ügyek/események, ellenőrzés alatti személyek és rendkívüli események, a közhangulat és a közvélekedés, valamint a gazdasági helyzet. A forrásokból az is kiderül, hogy a BRFK-n milyen előkészületeket tettek, hogy felkészüljenek a várható következményekre. Megszervezték a hatékony tájékoztatás rendszerét, és intézkedési terv, valamint utasítás rendelkezett a követendő eljárásról.

2. kép. Rádiós rendőr. (BFL VI.12.a.3.)

¹ Az iratokat ld. Budapest Főváros Levéltára BRFK Bűnügyi Szervek iratai, Általános iratok (BFL VI.14.a.).

Dr. Bodor Endre r. alezredes, osztályvezető jelentéséből tudjuk, hogy a „speciális feladatokkal kapcsolatos tájékoztatás” útját már 1968. augusztus 21-én megszervezték. Ennek értelmében a kerületi kapitányságok 14 óráig jelentettek a BRFK Központi Ügyeletének – rendkívüli esetben soron kívül is. A Központi Ügyelet az összesítést követően a Bűnügyi Tájékoztató és Nyilvántartó Osztályhoz (továbbiakban Osztály) továbbította az anyagot. A BRFK Központi osztályai a Közlekedésrendészettel, Igazgatásrendészettel, Közrendvédelemmel együtt szintén az Osztályhoz küldték jelentéseiket. Az érdemleges ügynökjelentések egy példányát a Nyilvántartó Alosztály soron kívül továbbította az osztályvezetőhöz. A fentiek alapján készült el az összefoglaló rövid határidővel 15 óráig és a BRFK Politikai Osztály Tájékoztató Alosztályára került, ahol a Politikai Osztály egyéb értesüléseivel összedolgozva felterjesztették a BRFK vezetőjének.

A Bodor által vezetett Osztály Intézkedési Terve, amely a fentebb már említett speciális feladatok ellátására született, szintén augusztus 21-én datálódott. Ebben elrendelték a munkaidőn túli ügyeleti szolgálat megszervezését a 17.00 és 08.30 közötti időszakra. Az Operatív Nyilvántartó Csoportnak a csehszlovák eseményekkel, a lakosság hangulatával, az ellenséges szervezkedéssel és a politikai megnyilvánulásokkal kapcsolatos híryananyagokat soron kívül kellett továbbítani az Osztályra. Nyilvántartási anyagaikat újraértékeltek és egyeztettek az Mozgósítási Csoport vezetőjével. A BRFK Tanácsadó Szolgálatot egy fővel megerősítették, és a Központi Panaszügyi Irodán 24 órás szolgálatot rendeltek el a „külföldi ügyfelek” szakszerű tájékoztatása céljából. Az Osztály három tisztjével megszervezték az Állandó Tájékoztató Szolgálatot és intézkedtek a riadótervek ellenőrzéséről, hiányok pótlásáról és a riadóláncok felállításáról. Az augusztus 26-án kelt kiegészítő utasításban Dr. Bíró Sándor r. alezredes, a Főkapitány Bűnügyi II. helyettese a tájékoztató jelentések tapasztalatai alapján pontosításokat rendelt el, eszerint fokozott mértékben törekedni kellett az események, az ellenséges magatartás és az elkövető személyek konkretizálására. Milyen intézkedéseket tettek a fentiekkel szemben a rendőri szervek? A konkrét ellenséges magatartás, izgatás, a közösség megsértése sem maradhatott gyors rendőri intézkedés nélkül, az ügynöki jelentéseket soron kívüli kellett átadni a vizsgálati szerveknek, a tanúk által észlelt izgatásos és közösség megsértése büntettek pedig soron kívüli intézkedést kívántak.

Az iratokat olvasva és elemezve az alábbiakban bemutatok néhány jellemző trendet és érdekességet, amelyek meghatározták a fővárosiak hangulatát 1968 nyarának végén.

A hangulatjelentések alapján az első napoktól megfigyelhető néhány jellemző állampolgári viselkedésforma. A Budapestre bevezető főútvonalakon, a csehszlovák, kelet-német és szovjet nagykövetségek, valamint Keleti- és Nyugati pályaudvarok környékén, továbbá a Belvárosban és a Nagykörúton megélénkült a gyalogos és gépjárműforgalom. A Nagykörúton cseh és lengyel gépjárművek nagy számát figyelték meg. A csoportosuló emberek táska- és autórádiókon hallgatták a híreket. A nagykövetségeknél tömörülő nyugtalan külföldi állampolgárok körében tumultus alakult ki. Az alapvető élelmiszerek (zsír, cukor, liszt) felvásárlása – mint háborúk idején – hirtelen megugrott az ABC Áruházakban és a Közért üzleteiben, de a 3. naptól (augusztus 23.) csökkenő tendenciát mutatott. Az OTP takarékbetéti kivételek aránya a korábbi hasonló időszakhoz képest háromszorosára nőtt. Aggodalmaskodó hangok a lengyelországi szénszállítás és a fővárosi gázellátás akadályoztatását vizionáltak. Érhető módon a jelentéstevők a csehszlovák állampolgárok bizalmatlan magatartását tapasztalták, különösen a hivatalos szervekkel való kapcsolattartás során.

3. kép. Rendőrségi szemle, eligazítás. (BFL VI.12.a.3.)

4. kép. Forgalom a Nyugati pályaudvaron.
([Fortepan képszám: 65730](#), [adományozó: Magyar Rendőr](#))

5. kép. Forgalom a Baross térnél. ([Fortepan képszám: 65752](#), [adományozó: Magyar Rendőr](#))

Az ügynökök és a „társadalmi kapcsolatok” jelentései alapján a vélemények nagyon vegyes képet mutatnak. Eszerint sokan egyetértettek a Varsói Szerződés fellépésével és örültek a felvidéki és kassai bevonulásnak is (!), kisebbségben maradtak, akik helytelenítették a beavatkozást. Ez utóbbi jelenség magyarázata lehet a besúgóktól való nem indokolatlan félelem. A tájékoztatás hiánya és a hírek folyamatos ismétlése miatt, kritikus hangok jelentek meg és még a párttagok, párttitkárok is nehezményezték az információk elhallgatását. A harmadik naptól a jelentések szerint elharapóztak a kommunistaellenes kijelentések, az izgatásos esetek, és az „ellenséges elemek” aktivizálódását lehetett tapasztalni pl. röpcédulák terjesztése útján.

A kialakult politikai helyzet következményeinek kezelésére rendészeti intézkedéseket vezettek be. Utazási korlátozásokat rendeltek el, amely a Ferihegyi repülőtér forgalmát is csökkentette. Az ország területén maradt kelet-német, lengyel és csehszlovák állampolgárokat elszállásolták, és ételmezésükről a Fővárosi Tanács VB gondoskodott. Vácon, Gödöllőn és a főti gyermekvárosban, iskolákban, az IBUSZ fizető vendégszolgálat szálláshelyein biztosítottak számukra szálláslehetőséget. A szovjet nagykövetség vízum nélküli átutazást biztosított a Szovjetunió területén keresztül hazatérő lengyel állampolgároknak (4-500 fő) és a kelet-német állampolgárok számára is külön vonatot indítottak (2000-2100 fő). A szlovákiai lakosok magán gépkocsikkal elhagyhatták Magyarországot. Az első napon ugyanakkor 353 csehszlovák, lengyel és kelet-német gépkocsi érkezett a fővárosba.

Az események gazdasági következménye a bevezetett exportkorlátozás volt, emiatt a Zöldért Vállalat vidéki felvásárlása viszont jelentősen csökkent. A szállítások Ausztrián keresztül drágultak, ugyanis a vasfüggönyön túli bankok Bécsben „népi demokratikus” pénzeszközt már nem fogadtak el.

Néhány markáns esemény és vélemény az első napokból

A Sturec csehszlovák hajó félárbocra engedte zászlóját, és legénysége fekete karszalagot viselve hajózott be Budapestre. Motorkerékpáros tiltakozók zászlókat lengetve plakátokat és röpcédulákat szórtak. A csehszlovák nagykövetség előtt tiltakozó aláírások gyűjtése kezdődött, és fekete (CS) karszalagos fiatalokat láttak városszerte. Egy vonattal érkező csehszlovák csoport (augusztus 23.), karszalagot viselt és zászlókat lengetett a cseh himnusz énekelve. A Lehel téri piacon hangosan éltették Dubčeket.

6. kép. Lehel téri piac – Élmunkás tér.

([Fortepan képszám: 65601](#), adományozó: [Magyar Rendőr](#))

A 4-5. naptól (augusztus 24–25.) megsaporodtak az ügynökjelentések, amelyekben – címszavakban – az alábbiakról tudósítottak: Dubček dicsérete és a szovjetek elleni fellépés helyeslése; ki kell vonulni Csehszlovákiából; a szovjetektől független politikát kell folytatni. A megszokotthoz képest 200 ezerrel több napilap fogyott, amely a részletesebb tájékoztatásnak is köszönhető. Kis csoportokban, szórványos, éjszakai tiltakozásokról számoltak be, és plakátok útján is megkezdődött az „izgatás”. A válasz nem maradhatott el, ezért fokozták a járőrök számát és az ellenséges feliratokat eltávolították. A főkapitány augusztus 26-án 12 órakor eligazítást tartott a röpcédulaszám fokozódása miatti szükséges tennivalókról.

7. kép. Tiszthelyettesek továbbképzésen – eligazítás.
([Fortepan képszám: 65744](#), adományozó: [Magyar Rendőr](#))

A 2-3. naptól (augusztus 22–23.) a köztereken, házfalakon, gyárakban szórványosan megjelentek a plakátok, a falfirkák, a falragaszok, a röpcédulák. A 4. (augusztus 24.) naptól jelentősen nőtt a kézi- és a guminyomdával készített rölapok száma, amely 5. naptól (augusztus 25.) már tömegesnek tekinthető (százzszámra rölapok, falfirkák). Néhány szövegszerű példa:

Vivat Dubcek and His Boys! Los Nacht (!) Haus! Russ Go Home! CCCP katonái takarodjatok ki Csehszlovákiából! Éljen Dubcek és a demokrácia! Szabadságot Csehszlovákiának! Éljen az igazi csehszlovák demokrácia! KI AZ OROSZT!

8. kép. Falfelirat. ([Fortepan képszám: 43005](#), [adományozó: id. Konok Tamás](#))

9. kép. Falfelirat. ([Fortepan képszám: 43004](#), [adományozó: id. Konok Tamás](#))

A röpcédulákat telefonfülkékben, vonatokon, taxikban, éttermekben, mosdókban, gyárakban, pályaudvarokon, de a Halászbástyán is terjesztették. Szocialista- és kormányellenes, Szovjetunió-ellenes jelszavak, a terror elleni tiltakozás, Dubček éltetése jelent meg a cédulákon.

Felsőgödnél a Dunából augusztus 26-án öt palackot és három műanyag tasakot fogtak ki, amelyből a sturovói papírgyár dolgozóinak nyomdai rölapjai kerültek elő.

Az események minden társadalmi réteget megérintettek, ahogy az az alábbi néhány példából is látható. Az államot képviselő ügyészek – egymás között (!) – egy italmérésben beszélgetve kommunista és szovjetellenes kijelentéseket tettek. A Varrógép és Kötőgép KTSZ munkatársai munkaidőben hallgatták a Szabad Európa Rádiót, véleményük szerint a magyarok csak ezért avatkoztak be, hogy a népharag többfelé oszoljon. Ők nyugati beavatkozást vártak, és tudomásuk szerint Kassán ostromállapot alakult ki. Az Egyesült Izzó, a Chinoin, a Magyar Pamutipar, a Hazai Pamutszövőgyár dolgozói nyugtalanok voltak a behívások miatt. Az építkezéseken a kőművesek között izgatás zajlott a többpártrendszer érdekében, a szovjeteket vadembereknek tartották. A fiatalok között fegyverrejtegetésre is volt példa, amelyet felkelés esetén kívántak felhasználni. Egy hitközségi személy antiszemitizmusuk alapján párhuzamba állította Brezsnyevet és Hitlert. Egy iparos az italtoltban csalódottságának adott hangot, mert a csehszlovák katonaság nem tanúsított ellenállást.

BUDAPESTI RENDŐRFŐKAPITÁNYSÁG
BÜROKRATIKAI TÁJÉKOZTATÓ ÉS NYILVÁRTARTÓ OSZTÁLY

Szigorúan titkos!

5. számú
J E L E N T É S

a csehszlovákiai eseményekkel kapcsolatos
információkról és hangulatról

I.

A kerületi szervek jelentései az ellenséges röpcédulaszórások és felfirkálások további elszaporodásáról szólnak be.

RÖPCÉDULASZÓRÁSOK AZ ALÁBBI HELYSÉGEKEN VOLTAK:

I., Tóth Árpád sétányon a bástyafalra elhelyezve a Sziklai Sándor utcában a Bányásztúróban összesen 40 db röpcédulát találtak, részben füstlapra, részben sima fehér papírra guminyomdával készített rölapok a kommunizmus ellen uszító tartalmúak és a szovjeteket Magyarország elhagyására szólítják fel.

I., Pint János u. 16. számú ház előtt 13 db szovjetellenes tartalmú írógéppel készített rölapot találtak.

A VII., -ben a Thököly u. 14. számú ház és a Garai u. 39. számú ház kapujánál találtak összesen 13 db fehérpapírral guminyomdával készített szovjetellenes rölapot.

VIII., Keleti Pályaudvar indulási oldalán lévő férfifürdőben 3 db írógéppel készített szovjetellenes tartalmú rölapot találtak.

VIII., Kerepesi uti HÉV állomás WC-jében 3 db guminyomdával készített ellenséges szovjetellenes tartalmú rölapot találtak.

XIII., Margit-szigeten az Akadémia csoport beosztottai a Vadászkert sétányon és a közeli Homok között 67 db. ellenséges rölapot találtak.

10. kép. 5. sz. jelentés, 1968. augusztus 25. (BFL VI.14.a.)

Milyen hírek jutottak el a fővárosba?

Eljutott Dubček elhurcolásának híre és Szvoboda tárgyalása Moszkvában. A magyarellenes hangulatról beszámoltak a hazatérők. Egy Hungarocamiont kövel dobáltak meg, egy gyerekcsoportot várakoztattak Sturovónál [Párkánynál], sértő megjegyzéseket tettek magyar turistákra, kövel dobálták a magyar autókat, valamint csehszlovák fináncok megrongáltak egy magyar autót és bántalmazták utasát, a magyar vonatok személyzetét pedig sértegették.

Az Egyesült Izzó augusztus 22-én telexet kapott a prágai Üveggyárból, amelyben elítélték a magyar népet és az Izzó dolgozóit. Felkérték őket, hogy intézkedjenek a Magyar Néphadsereg alakulatainak visszahívásáról, kijelentették: szilárdan Dubček mellett állnak és kérték álláspontjuk tolmácsolását az Izzó dolgozóitól.

Egy csokor álhír is elterjedt. Összezsapásokról szóltak Prágában és Brnóban a lakosság és a bevonuló csapatok között, holott csak békés tüntetések voltak passzív ellenállással. Mások szerint Csehszlovákia megállapodott Nyugat-Németországgal utóbbi behívásáról. Felröppent a hír, hogy Csehszlovákiát várhatóan felosztják a Szovjetunió, az NDK és Lengyelország között. Egyesek szerint Romániát is meg fogják szállni, a csehekkel egyetértő Kádár Jánost letartóztatták.

A fokozódó feszültség jelei

A hatodik naptól (augusztus 26.) fokozódott a feszültség. Néhány nap alatt több, a hivatalos szerveket nyugtalanító esemény történt. Elfogtak egy disszidentet, akinél katonai objektumok térképeit és utasításokat találtak. A laktanyák körül nyugati rendszámú autók jelentek meg. A forradalmi hangulat kialakulásának veszélye egyre fenyegetőbbé vált. Az üzemekben és vállalatoknál a nyugati, a román és a jugoszláv rádióadókat hallgatták. A kommunistaellenes és a magyar kormány elleni kijelentések, valamint a nyilvánosan elkövetett izgatás esetei szaporodtak (pl. csoportos izgatás a 9-es buszon), a büntettek miatt foganatosított őrizetbe vételek gyakoribbá váltak. Az ügynökjelentések az italboltok és iparcsarnokok hangulatából merítve, szovjetellenességről, kormányellenességről szóltak és a forradalom kitörését vizionálták. A vásárlások aránya szintén nőtt, és a felfokozott információéhség kielégítésére a rádió és televíziókészülékekből is több fogyott. Eközben folytatódott a lengyel, a német és a csehszlovák turisták hazaszállítása. A megelőzés és rendfenntartás céljából a közrendvédelmi munkatársak, a nyomozók és a munkásőrök éjjelente együtt „portyáztak”. Az önkéntes rendőrök nagyszámban jelentkeztek szolgálattételre.

11. kép. Kutyás járőr éjszaka. (BFL VI.12.a.3.)

A 9. naptól (augusztus 29.), amikor a „megegyezés” híre megjött Moszkvából, a fővárosi lakosság felfokozott hangulata is mérséklődött, jelentősen csökkent a rendőrség szerinti ellenséges tevékenység, megszűnt a röpcédulaszórás, aznap csupán egy falfirkát találtak.

A 11. naptól (augusztus 31-én) megindulhatott a rendszeres vasúti személyforgalom a nemzetközi vonalakon. Konszolidálódott a helyzet, amely a jelentések terjedelmének felére csökkenésében is megmutatkozott, vagyis egyre kevesebb jelentenivaló esemény történt. A pályaudvarok forgalma visszatért a normális mederbe. A felvásárlási láz megszűnt, a közellátási helyzet normalizálódott.

A 17. naptól (szeptember 6.) még inkább kiüresednek a jelentések – a korábbi öt-hat helyett egy-két oldalasra csökkentek. Említésre méltó esemény ezt követően például, hogy a Vértes motoros hajóra követ dobtak a pozsonyi hídról, egy matróz megsérült, vagy egy cseh rohamcsónakról átkiabáltak („Menjetez haza!”), illetve a pozsonyi folyópart kőfalára felírták: „Oroszok menjetez haza! Elvtársak menjetez haza!”.

A 22. naptól nem érkezett több jelentés, csupán néhány sporadikus hír, a „Jézus hívei” egyház például állítja: Csehszlovákiában a Krisztus és az Antikrisztus harca testesült meg az eseményekben.

BUDAPESTI RENDŐRFŐKAPITÁNYISÁG
BÜNTETŐ TÁJÉKOZTATÓ ÉS NYILVÁNTARTÓ OSZTÁLY

NYILVÁNTARTÓ TITKOS!

24. JELENTÉS

a csehszlovák eseményekkel kapcsolatos információkról
és hangulatról.

I.

Ellenséges röpcéduláról ill. falfeliratról jelentés nem érkezett.

A BRFK. Társadalmi Tulajdonvédelmi Osztálya VG. társadalmi
kapcsolat jelentette, hogy az általa már jelzett személyek egy-
látszik tovább járják Csepel különböző részeit és ott klerikális
agitációt folytatnak, utalva a csehszlovák eseményekre. VG-nek
[redacted] alatti lakos el-
mondta, hogy szeptember 8-a környékén felelősséget felkerestek
lakásán két férfi, akik Jézus híveinek mondták magukat. Felhívták
a figyelmet, hogy az emberek a lelkiüket tisztítgák meg, mert
közeleg a feltámadás. A csehszlovák események is erre utalnak
Krisztus és Antikrisztus harca testesül meg az eseményekben.
A két személyről [redacted] személyleírását adni nem tudott, mert
a felesége csak akkor ugrott neki, amikor azok a házat már elhagy-
ták.

VG. egyik munkatársa [redacted]
[redacted] alatti lakos egy idős nőnél lakik albérlésben, aki ugyan-
csak valamilyen szektá tagja. Az idős hölgy kedden, szombaton és
vasárnap a délutáni órákban átjár kispestra misére. [redacted]
[redacted] megígérte társadalmi kapcsolatunknak, hogy elkíséri idős
főberőjét és megállapítja a misé pontos helyét. A jelentés másolat-
át a politikai osztálynak küldték meg.

Egyéb hírvény, sem a központi szervektől, sem a kerületi Kapitány-
ságoktól nem érkezett.

Budapest, 1968. szeptember 12.

Dr. Bodor Endre r.alez. /1
osz ályvezető

Nyrt. 90/316/1968. Helyettes
Főtörz. [redacted] Oszt. vez.
Kapja: Ir. árt. ur!

12. kép. 24. sz. jelentés 1968. szeptember 12. (BFL VI.14.a.)

A BRFK összegzése az eseményekről

A BRFK jelentése a főváros 1968. III. negyedévi közbiztonsági helyzetéről október 31-én az
alábbiak szerint értékelte a nyár végi állapotot:² A csehszlovákiai események hatására a
„reakciós” elemek aktivizálódtak, az „ellenséges” röplapszórás, falfeliratok és rajzok, hasonló
megnyilatkozások száma növekedett. A BRFK-n felkészültek az ellenséges hangulatra,
erősítést vezettek be az ügyeleten és „portyaszolgálat” indult.

A röpcédulaszórás az elmúlt évinél jóval több volt. A „fertőzött” kerületekben (az I.,
III., V., VIII., XIII. és XIX. kerületeket sorolták ide) augusztus 23-tól vált tömegessé, de
augusztus 26-tól már csökkent a számuk. A falragaszok, feliratok az V. VII., VIII., XIX.
kerületekben augusztus 21-én jelentek meg először Összességében 20 %-kal csökkent a
politikai jellegű nyomozások száma, ezen belül viszont 37 %-kal nőtt az izgatás miatt indított
eljárás és 3 %-kal nőtt a rendőrök elleni erőszak.

² BFL VI.14.a

Az alapvető élelmiszerek felvásárlását tapasztalták, amely sorban állással járt. Sóhiány alakult ki, de a rizs, a szárított tészta és a szalámi is kelendő lett. A zöldség és a gyümölcs ára szokatlanul alacsonyra csökkent szeptemberben! Augusztus 28-án a só rizs liszt cukor- és zsírkészletek kifogytak a közértekből (pl. III. ker.), ennek ellenére az élelmiszerfelvásárlás ekkor még tovább folytatódott. Az OTP betétek kezelése egyenletessé vált. A magyar dolgozók viszont kérték a havi kétszeri fizetés újbóli bevezetését a tartós élelmiszerek vásárlása miatt. Augusztus 30-tól tapasztalták a helyzet konszolidálódását.

Milyen hírforrásokból értesülhettek a történetekről a fővárosiak? A Szabad Európa Rádió a negyedik napon (augusztus 24.) már értesített Dubček elfogásáról, az Amerika Hangja 100 ezer szovjet ejtőernyősről és a Romániában történt mozgósításról tudósított. Hallgatták a prágai az „angol”, kölni, a tokiói rádióadókat, illetve nézték a pozsonyi TV magyar nyelvű adásait. Az albán, a jugoszláv és a román rádióadók is tudósítottak. Legnagyobb meglepetésre az Úttörő Áruház műszaki osztályán egy próbára bekapcsolt tévékészüléken a cseh adást is fogták. A jugoszláv TV augusztus 26-án bemutatta, ahogy a tüntetők a bevonuló tankok elé ültek.

Szóban a Prágából hazatérő magyar turisták is tájékoztattak. Szemtanúi voltak egy fegyveres összecsapásnak, szovjet- és magyarellenességről szóltak, a hírek szerint szovjet tisztek vezényelték a magyar alakulatokat. Az IBUSZ buszokat Csehszlovákiában és Jugoszláviában dobálták és rongálták, a turistákat megtámadták. Egy cseh származású feleség, aki cseh nyelvű adókat hallgatott, elmondta, hogy az oroszok elveszik a táskarádiókat és a karórákat. Külföldi diplomaták romániai sorozásról és a magyar kisebbség kitelepítéséről hoztak hírt.

„...a csehek és mi is gyengék vagyunk ahhoz, hogy a jelenlegi társadalmi rendszert meg tudjuk változtatni”

Összesítve a fővárosi véleményeket, elmondható, hogy nagyjából helyeselték a mozgalmat és elítélték a beavatkozást. Magyarországon is forradalmat reméltek, sztrájkot és fegyveres ellenállást. A háborútól való félelem és a felvásárlási láz a zsigerekben volt. Jellemzően erősödött a szovjetek és a kommunisták elleni gyűlölet, és jelentkeztek nemzetiszocialista, antiszemita hangok is. Kisebb csoportosulások alakultak ki, de semmiképpen nem mondható tömegesnek az izgatás. Az ügynökök jelentései adnak részletesebben számot a társadalmi forrongásról. Nem meglepő, hogy a megszólalók leggyakrabban az italboltban nyilatkoztak, és gyakori volt az alkoholos befolyásoltság.

Néhány jellemző gondolat az utca emberétől: *A Szovjetunió durva erőszakot alkalmazott, az ENSZ alapokmányát megsértették, árulókból kreáltak minisztereket. A jelenlegi Csehszlovákia vezetői kalandorok! A szovjet és a szövetséges csapatok nem fognak kivonulni! Románia példájára ki kellene lépniünk a szovjet tömbből! A fiatalok – ahogy villamoson elhangzott – gyűlölik a Szovjetuniót, nagy dolgok történtenek Csehszlovákiában, és remélik, hamarosan Magyarországon is sor kerül a cselekvésre.* Mérsékelt hangok szerint *„Kádár és klikkje hűséges kiszolgálója a szovjeteknek, egyelőre azonban bele kell nyugodni a jelenlegi helyzetbe...”* máshol *„a csehek és mi is gyengék vagyunk ahhoz, hogy a jelenlegi társadalmi rendszert meg tudjuk változtatni”*.

13. kép. A fővárosi utca embere(i) ősszel.
([Fortepan képszám: 65628](#), [adományozó: Magyar Rendőr](#))

Ajánlott irodalom:

Dimenziók éve – 1968. 2008. május 22–23-án Budapesten rendezett nemzetközi konferencia előadásai. XX. Század Intézet, 2008.

Farkas Gyöngyi: Megszállás, vagy segítségnyújtás. A Csehszlovákia elleni intervenció fogadtatása Magyarországon 1968-ban. Kronosz-ÁBTL, 2019.

Frei, Norbert: 1968 Diáklázadások és globális tiltakozás. Corvina Kiadó, 2008.

Huszár Tibor: 1968 Prága – Budapest – Moszkva. Kádár János és a csehszlovákiai intervenció. Szabad Tér Kiadó, 1998.

Jagadics Péter: 1968 Egy elfelejtett hadjárat. A zalaegerszegi 8. gépkocsizó lövészhadosztály és a katonai elhárítás részvétele a Csehszlovákia megszállásában. Szülőföld könyvkiadó, 2018.

Kun Miklós: Prágai tavasz-Prágai ősz. 1968 fehér foltjai. Akadémiai Kiadó, 1998.

Mlynar, Zdenek: A prágai tavasz...és ősz. Kairosz Kiadó, 2008.

[Fehér Csaba főlevéltáros, főosztályvezető](#). 1996-tól dolgozik Budapest Főváros Levéltárában. 1997-ben szerezte történelem, 1999-ben muzeológus, 2007-ben jogász diplomáit az ELTE-n. Kutatási területe a XX. század politika-, gazdaság-, társadalom- és jogtörténete. Az elmúlt években több tanulmánya jelent meg a Sorg-családról, a Magyar Rádió történetéről, valamint a népbíróági perekről.

Impresszum
Budapesti Levéltári Mozaikok

A kiadó neve: Budapest Főváros Levéltára
A kiadó székhelye: 1139 Budapest, Teve u. 3-5.
Felelős kiadó: Dr. Kenyeres István főigazgató

Főszerkesztő: Dr. Simon Katalin
Szerkesztőség: Fazekasné Dr. Toma Katalin, Dr. Fehér Csaba, Dr. Garami Erika, Dr. Ternovác Bálint, Dr. V. László Zsófia, Tóth Gergely (technika- és honlapfelelős)

A szerkesztőség elérhetősége: 1139 Budapest, Teve utca 3-5.; 1554 Budapest, Pf. 41.

e-mail: mozaikok@bparchiv.hu

ISSN 2939-6921